

Wandelen op Schovenhorst

Schovenhorst is beroemd om zijn bomen- tuinen. Deze zijn in de 19^e en 20^e eeuw ontstaan uit kwekerij en bosbouwexperimenten met naaldbomen. Het landgoed omvat vijf bomen- en/ofwel arboreta: Kleine Pineum (1852), Grote Pineum (1901), Josinapark (1906), Arboretum (1938) en Driecontinentenbos (1967).

Bomentuinenwandelng

De wandeling voert door vier van de vijf bomentuinen van Pineum – staan alleen naaldbomen. Die noemen we ook wel bomentuinen – Arboretum en Josinapark – groeien behalve naaldbomen ook loofbomen. De naaldbomen van Schovenhorst maken deel uit van de Nationale Plantencollectie. In de beide pineta en het Josinapark zijn bij de bomen naam-bordjes geplaatst. Daarop staat informatie over de boomsoort: wanneer de boom is geplant en waar de soort van nature voorkomt.

Kleine Pineum was de oudste kwekerij van het landgoed. Vanaf 1852 werden er bomen opgekweekt. De best groeiende soorten werden uitgeplant in het bos. Nog steeds staan in het Kleine Pineum bomen uit de beginperiode. Deze zijn nu zo'n 160 jaar oud en inmiddels meer dan 40 meter hoog.

Bomentuinen

Legenda

- Startpunt
- De Bostoren
- Parkeerplaats
- De Hop-Eest
- Horecapaviljoen
- Bomentuinen

Lengte: ± 2,5 km (1 uur)

De wandelroute start op het centrale pad tegenover de poort in de Ommuurde Tuin, de plek waar voorheen de boomzaden werden opgekweekt voordat ze de tuin in gingen. De route is gemarkeerd met paaltjes met een donkergeroene markering. De looppfijl is een uur tot anderhalf uur, wanneer u alle informatieborden bij de bomentuinen leest. Achtereenvolgens voert de route langs het Kleine Pineum, het Grote Pineum, het Josina-park, de Bostoren en het Arboretum. De vijfde bomen-tuin – het Driecontinentenbos – ligt niet aan de gemarkeerde route maar aan de Nieuwe Prinsenweg. Vanaf de Bostoren (zie de kaart) of vanaf de parkeerplaats via de Nieuwe Prinsenweg kunt u ernaartoe lopen.

Routebeschrijving

Boskoop geschnoken aan Schovenhorst. Veel dwergconiferen zijn verdwenen, maar er staan nog altijd genoeg voor een mooie en interessante wandeling.

Arboretum

Het Arboretum is in 1938 aangelegd door Th.J.C. Oudemans (1892-1978) en zijn zus J.J. Hacke-Oudemans (1894-1966). Het doel was om na te gaan hoe bomen in gestroten bospstanden groeien. Bomen van één soort staan daarom in groepen bij elkaar. Soorten die uit hetzelfde land of dezelfde streek komen, groeien met elkaar op. Al wandelend doorkruist u de bomen-wereld van het noordelijk halfrond: u loopt zo van Europa via Azië naar Noord-Amerika.

Driecontinentenbos

Dit bos is aangelegd in 1967. In proefvlakken werden veel-belovende naaldboomsoorten uit Noord-Amerika, Azië en Europa behouden. Het landgoed van de Bostoren (zie de kaart) of vanaf de parkeerplaats via de Nieuwe Prinsenweg kunt u ernaartoe lopen.

Grote Pineum

Het Grote Pineum was de tweede kwekerij. Hij is opgezet in 1865 en in 1901 omgevormd tot een naaldbomentuin. Bij de aanleg van het pineum zijn veel boomsoorten aangeplant. Door storm, ziekten en bliksemslag zijn er veel bomen verloren gegaan. Wel zijn er steeds nieuwe bij geplant. Door de dichte begroeiing en de slingerende paden is uiteindelijk een besloten bomentuin ontstaan met een geheel eigen sfeer. Zo geheimzinnig, dat we hem ook wel Verborgen Tuin noemen.

Josinapark

Oorspronkelijk waren hier een kalverweide en een boomgaard. In 1906 zijn ze omgevormd tot een park. De naam Josinapark verwijst naar de echtgenote van de stichter van het landgoed, mevrouw Josina Schober-Willink (1815-1901). Aan de rand van het park bevindt zich een collectie dwerg-coniferen. In 1929 zijn 130 van de dergelijke soorten en verteilen door de bekende boomkennner en -kweker P. den Ouden sr. uit

Landgoed Schovenhorst

In 1848 koopt mr. J.H. Schober bij Putten een lap woestee grond. In 1848 koopt mr. J.H. Schober bij Putten een lap woestee grond om er een landgoed van te maken. Niet om van het buitenleven te genieten, maar om er te experimenteren met verschillende vormen van land-, tuin- en bosbouw. Hij teelt hop en andere landbouwgewassen, en kweekt fruit in kassen en in de buiten-lucht. Uiteindelijk blijft bosbouw het meest geschikt voor deze grond.

Bosbouwexperiment

Schovenhorst is lid van de Nederlandse Vereniging van Bota-nische Tuinen (NVBT), een koepelorganisatie van 22 tuinen verspreid over heel Nederland. De tuinen zijn oases van rust en schoonheid en bronnen van kennis. De botanische tuinen hebben als missie om een bijdrage te leveren aan het behoud van de biodiversiteit van planten in het kader van een duurzame wereld. Samen beheren de tuinen een grote en prachtige levende plantencollectie voor onderzoek, onderwijs en behoud van soorten.

Douglasparr

Uit diverse delen van de wereld haalt Schober boomzaden en test welke het best op heidegronden groeien. Mede door deze inspanningen greeft de Douglasparr uit tot een belangrijke boomsoort voor de binnenlandse houtproductie. Schovenhorst bestaat nog steeds grotendeels uit bossen en is vermaard om zijn bomentuinen. Naast majestueuze bomen is nog veel meer te ontdekken en te beleven: sporen uit het verleden, moderne architectuur, stille padjes en de mooie Bostoren: het is er allemaal.

Botanische tuin

Schovenhorst is lid van de Nederlandse Vereniging van Bota-nische Tuinen (NVBT), een koepelorganisatie van 22 tuinen verspreid over heel Nederland. De tuinen zijn oases van rust en schoonheid en bronnen van kennis. De botanische tuinen hebben als missie om een bijdrage te leveren aan het behoud van de biodiversiteit van planten in het kader van een duurzame wereld. Samen beheren de tuinen een grote en prachtige levende plantencollectie voor onderzoek, onderwijs en behoud van soorten.

Grote verscheidenheid

De NVBT-tuinen tonen de grote verscheidenheid in het planten-rijk aan het publiek, zodat iedereen zich daarover kan verwonen. Veel van de tuinen zijn universiteits-tuinen, maar er zijn ook een aantal kleinere particuliere en arboreta bij, waaronder landgoed Schovenhorst. Schovenhorst heeft een collectie naaldbomen verzameld in vier bomentuinen. Omdat de bomen binnen en niet in een kas staan, zijn het allemaal soorten uit de gematigde klimaatzones.

Landgoed Schovenhorst

Landgoed Schovenhorst
Garderensweg 93
3881 GK PUTTEN
T - 0341 351207
E - info@schovenhorst.nl
I - ww.schovenhorst.nl

Productie folder
Inhoud: Jop de Klein, landgoed Schovenhorst
Redactie en vormgeving: GJM ontwerp en communicatie
Concept en begeleiding: Martin Vastenhout
Foto's: landgoed Schovenhorst, Gerrit Brieman

te vinden op de internetste.

Alle informatie en de openingstijden zijn

I - ww.hop-eest.nl

E - info@hop-eest.nl

T - 0341 265654

3881 GK PUTTEN

Garderensweg 93b

Horecapaviljoen Hop-eest

onderaan de Bostoren.

De Bostoren is het hele jaar tussen 10.00 en 17.00 uur geopend. Kaartjes zijn te koop bij de betaalfautomaat

Betreden geschikt op eigen risico.

aangevind te zijn.

Vrij toegankelijk. Honden zijn welkom maar dienen

alle dagen tussen zonsongang en zonsopgang

Het landgoed, de bomentuinen en het Speelbos zijn

Beklim de 40 meter hoge Bostoren met bovenop een bomentuin! De toren is een avontuur op zich. Telkens kijk je anders door het bos. Onderweg naar boven kom je een galefri tegen met nestkasten en een spectaculaire vrij hangende klimkooi voor durfals. Op de top van dit architectonische hoogstandje volgt de beloning: een prachtig uitzicht over de Veluwe. Neem de 235 treden en bekijk het met eigen ogen!
De Bostoren is 365 dagen per jaar tussen 10.00 en 17.00 uur open. Onderaan de Bostoren staat een kaartjesautomaat waar met een pinpas kaartjes zijn te kopen. Een toegangskaartje kost 4 euro voor volwassenen en kinderen. Voor groepen zijn er kortingsmogelijkheden. Neem daarvoor contact op met het landgoed.

De Bostoren

Alle botanische tuinen in Nederland. Meer informatie zie: ww.botanischetuinen.nl

Hop-eest

In de Ommuurde Tuin ligt de Hop-eest, het horecapaviljoen van landgoed Schovenhorst. De Hop-eest is het ideale start-, eind- of ontmoetingspunt van uw activiteit op landgoed Schovenhorst. Neem een kopje koffie of thee met iets lekkers erbij, gebruik een lunch of stuit af met een borrel met gastuur. De Hop-eest – maar ook het Koetshuis of de Werkstee – is te huur voor bruiloften, verjaardagen, familiefeesten en zakelijke bijeenkomsten zoals een vergadering, training of teambuilding. De openingstijden van de Hop-eest en informatie over zaai-verhuur vindt u op www.hop-eest.nl. U kunt ook bellen naar 0341 265654 of mailen naar info@hop-eest.nl.

Natuurlessen in het bos

Voor basisscholen is er in het voor- en najaar een educatief programma op maat. Het speelbos is dan speciaal ingericht voor boschoolreisjes. Het Speelbos is dan speciaal ingericht voor boschoolreisjes. Het Speelbos is dan speciaal ingericht voor boschoolreisjes. Het Speelbos is dan speciaal ingericht voor boschoolreisjes.

Schoolreisjes

Van april tot en met oktober kunnen scholen bij Schovenhorst terecht voor boschoolreisjes. Het Speelbos is dan speciaal ingericht voor boschoolreisjes. Het Speelbos is dan speciaal ingericht voor boschoolreisjes. Het Speelbos is dan speciaal ingericht voor boschoolreisjes.

Speelbos

Bomen en stronken om hutten mee te bouwen. Kinderen zijn in het Speelbos de baas. Ouders, grootouders en begeleiders kunnen meedoen maar ook rustig genieten op de picknickplek. Het speelbos is in schoolvakanties en weekenden vrij toegankelijk.

Voor kinderen

Drie wandelingen op landgoed Schovenhorst

Landgoed Schovenhorst

De cultuurhistorische route

De cultuurhistorische route is ongeveer 8 km lang en start op de beukenlaan in het centrum van landgoed Schovenhorst, nabij het informatiebord. De wandeling voert over een groot deel van het landgoed. De route is gemarkeerd met paaltjes met rode plaatjes.

Een landgoed als Schovenhorst is een ensemble van bossen, bomentuinen, gebouwen en publieksvoorzieningen. Kijk je iets beter, dan zie je ook dat het een verzameling herinneringen is. Herinneringen die soms tastbaar en soms alleen herkenbaar zijn in verhalen of namen van gebouwen en plekken op het landgoed. De herinneringen verschillen in aard en tijd: de grafheuvels dateren uit de bronstijd, de handelswegen uit de middeleeuwen, de bomentuinen en gebouwen zijn vanaf 1848 aangelegd en kunstwerken zijn pas het laatste decennium geplaatst.

De cultuurhistorische wandeling is een reis door de tijd. Elke plek vertelt zijn verhaal. Er is een rijk geïllustreerd routeboekje beschikbaar waarin deze verhalen beschreven zijn. U kunt dit boekje kopen op het landgoed in horecapaviljoen Hop-eest en in museum De Tien Malen. Het boekje is ook te koop bij de boekhandel of via de website van landgoed Schovenhorst. Het boekje kost € 9,95.

Legenda

Startpunt
Lengte: 8 km (2,5 uur)

Bomentuinen

Parkeerplaats

De Hop-Eest
Horecapaviljoen

De Bostoren

Grafheuvels

De Kolk

Rijk aan erfgoed

Afwisselend bos

De boswandeling

Deze wandeling slingert door de bossen van landgoed Schovenhorst aan de zuidkant van de Garderenseweg, langs kronkelende paadjes, doorrijprijke en bijzondere naaldbomen. Ook doet de route vier bomentuinen aan: langs het Kleine Arboretum en door Josinapark, Driecontinentenbos en het Arboretum. Duidelijk wordt: naaldbomen zijn onze specialiteit.

De route wordt aangegeven met paaltjes met gele plaatjes. Na ongeveer een uur bent u terug bij het beginpunt. Naar wens kunt u de route halverwege voor de ingang naar het Driecontinentbos inkorten.

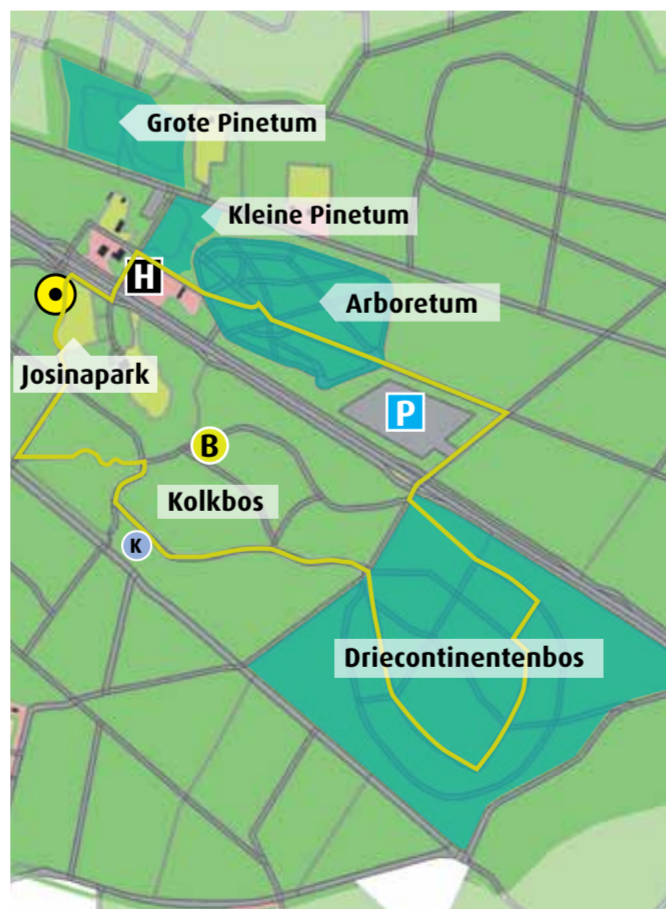
De boswandeling is in elk seizoen een belevenis. In de lente piept het jonge groen uit de grond en botten de knoppen uit. Vogels bakken met hun gezang hun territorium af en lokken vrouwtjes. Op warme dagen in de zomer is het bos heerlijk koel en ruikt het lekker naar naaldbomen. Soms is er al een vroege stinkzwam te zien. In de herfst kleuren de bladeren van de loofbomen en de naalden van sommige naaldbomen. Paddenstoelen schieten uit de grond met kleuren die variëren van doorschijnend porseleinwit tot vlamvend oranje. Eikels, beukenootjes en kastanjes vallen van de boom. In het winterbos heerst rust. De kale takken van de eiken en beuken tekenen zich af tegen de lucht.

Bosbeheer

De bossen en bomentuinen worden natuurlijk beheerd. In de bomentuinen richt het beheer zich op het tonen van de grote verscheidenheid aan bomen in wereld. In de bossen dient het beheer meerdere doelen. We willen wandelaars laten genieten van het bos. Er kan worden gefietst, gespeeld en gerecreëerd in allerlei vormen. Tegelijkertijd is het bos een leefomgeving voor allerlei planten en dieren.

Tijdens wandelingen in het Schovenhorster bos zie je soms dat er bomen worden gekapt. Het bos levert namelijk hout op. Daarvan wordt van alles gemaakt: bijvoorbeeld papier, MDF- en spaanplaten, pallets, kisten, kozijnen en constructiebalken. Op de open plekken die door de kap ontstaan, planten we nieuwe boompjes. Ze zijn de volgende generatie bomen in het bos.

Landgoed Schovenhorst heeft voor het duurzame bosbeheer een FSC-certificaat. Dat certificaat krijgt een bosbeheerder alleen, wanneer deze de belangen voor natuurbescherming, sociale aspecten en economie (hout oogsten met behoud van het bos) waarborgt.

Legenda

Startpunt
Lengte: ± 4 km (1,5 uur)

Parkeerplaats

Bomentuinen

De Hop-Eest
Horecapaviljoen

De Bostoren

De Kolk

Bossen en bomentuinen

De historie als landgoed begon in 1848. Mr. J.H. Schober kocht een lap woeste grond, legde er een grenswal omheen en voerde er allerlei experimenten uit. Hij teelde hop en andere landbouwgewassen, en kweekte fruit in kassen en in de buitenlucht. Bosbouw bleek het meest geschikt voor deze grond. In de Ommuurde Tuin kweekte hij uit zaden boompjes op en zette deze uit in kwekerijen – de huidige bomentuinen. Daar probeerde hij uit welke boomsoorten het op Schovenhorst goed deden. Mede door zijn inspanningen werd de Douglasspar een belangrijke boomsoort in de Nederlandse heidebebouwing en is deze nu van groot belang voor de binnenlandse houtproductie. Deze route voert langs de diverse experimenten en boomsoorten uit de hele wereld.

IJstijden en stuwwallen

Het aanzien van Schovenhorst is sterk door de negentiende- en twintigste-eeuwse ontginning en bebouwing bepaald, maar er zijn ook sporen uit een ver verleden. Het landschap is ruim 150.000 jaar geleden ontstaan, tijdens de voorlaatste ijstijd, toen landijs vanuit het noorden tot over half Nederland schoof en enorme hoeveelheden zand, grind en stenen voor zich uit stuwde. De bekendste en tevens grootste verzameling stuwwallen in Europa kennen we nu als de Veluwe.

De Kolk

De Kolk is vermoedelijk een overblijfsel uit de voorlaatste ijstijd. In 1847 is hij voor het eerst ingetekend op een militaire stafkaart. In 1889 schreef bosbaas E. van Donkersgoed: "Een kom of kolk die water inhoudt en van oude tijden daar is geweest denklijk zoo door de Schepper zoo gemaakt. Maar is later wat groter en fatsoenlijker gemaakt door den heer Schober (stichter van het landgoed) tot drenkplaats voor zijne schapen." Tot in het midden van de vorige eeuw stond er altijd water in de kolk. Er zijn zelfs karpers in gehouden. In 2012 is op de bodem een laag leem aangebracht, waardoor er nu weer water in blijft staan.

Routebeschrijving

Ga bij de uitgang van de tuin bij de Hop-eest linksaf. Na 10 meter passeert u aan uw rechterhand een 'spechtenflat': een Japanse ceder met enkele hopen boven elkaar. Al jaren brengen boomklevers, mezen en grote bonte spechten hier hun jongen groot.

Aan het einde van de tuinmuur linksaf. Passeer de slagboom en steek de Garderenseweg over. Direct rechtsaf het fietspad volgen. In de lente bloeit in de berm de grote ossentong. Met zijn blauwe bloemetjes lijkt het een uit de krachten gegroeid vergeet-mij-nietje.

Josinapark is vernoemd naar de echtgenote van de stichter van het landgoed, mevrouw Josina Schober-Willink (1815-1901). Aan de rand van het park bevindt zich een collectie dwergconiferen. In 1929 zijn 130 soorten en variëteiten geplant.

In het Kolkbos zijn de oude Douglasparren bijna 40 meter hoog. Daartussen staan jongere bossen van Douglas, Japanse lariks, Reuze zilverspar met ook beuken, eiken en soms tamme kastanje. Het bos is gevarieerd en er ligt dood hout op de bodem. Dat is nuttig, want dood hout levert voedsel en bescherming voor veel insecten. De insecten overwinteren vaak als larve in het hout en komen in het voorjaar tevoorschijn. Til maar eens een stronk op of peuter een stukje schors los. Het hout verteert langzaam, hierbij spelen schimmels (paddenstoelen) een belangrijke rol.

U passeert een paar oude Corsicaanse dennen. Ze zijn geplant rond 1870, de eerste generatie bos op deze plek.

De Kolk draagt bij aan de biodiversiteit op Schovenhorst. Het is een plek met een historie die teruggaat tot de voorlaatste ijstijd. Lees hierboven meer over de Kolk bij de beschrijving over cultuurhistorische route.

Houtproductie in het bos. De stobben verraden dat er regelmatig wordt gekapt. Dat gebeurt om de 4 à 5 jaar. De opbrengst van het hout draagt bij aan de instandhouding van het landgoed. De houtoogst gebeurt zodanig dat er ruimte is voor verjonging van het bos. Op de open plekken krijgt de volgende generatie bomen een kans om op te groeien. Zo krijgen we een bos met bomen van verschillende leeftijden door elkaar. Op de Kolk staan verschillende plassen. Dit trekt dieren aan. Wellicht vindt u pootafdrukken van bosgebruikers. Wilde zwijnen rollen graag in de modder. Na het modderbad schuren ze zich af aan de boomstammen. Kijk maar naar de grijze modderplekken onderaan de stammen aan de rechterkant van de weg. In de herfst ruikt je soms ineens een onaangename geur.

Grafheuvels

De eerste sporen van de mens op Schovenhorst zijn de grafheuvels. Er zijn er dertien. In de tijd van de hunebedbouwers in Drenthe woonden er op de Veluwe landbouwers van dezelfde cultuur. Omdat het landijs hier geen grote stenen had achtergelaten, moesten hun doden op een andere manier worden begraven. Aanvankelijk gebeurde dat in kuilen, de zogenaamde vlakgraven. Mogelijk als reactie op de hunebedden begonnen de landbouwers rond 3000 voor Christus ook graven te maken met een signaalfunctie: grafheuvels. Het aantal grafheuvels in Nederland overtreft ruimschoots het aantal hunebedden en vooral voor Gelderland is de grafheuvel een karakteristiek archeologisch fenomeen.

Hanze- en Prinsenvegen

Op oude kaarten van de Veluwe zie je een bont geheel aan wegen. Te midden van de wirwar aan zand- en bospaden die buurtschappen met elkaar verbond, waren er belangrijke doorgaande routes waarlangs handelswaren en post werden vervoerd. Hanzewegen dateren uit de periode van het middeleeuwse handelsverbond van Hanzesteden. De vis die in Harderwijk aan wal kwam, ging met de viskar over de Veluwe naar Arnhem. Deze route, de 'Arnhemse Karweg', komt u op uw wandeling tegen. Uit de periode van de stadhouders (vanaf 1685) dateren de diverse jachtlanen en koningswegen. Via deze wegen kon de bonte volgstroet van de (koning-)stadhouder de jachtpartij goed volgen. De Oude en de Nieuwe Prinsseweg in de wandeling verwijzen naar de Prins van Oranje.

Meestal gaat het om stinkzwammen. De slijmachtige, olijfgroene laag trekt vliegen, kevers en slakken aan. In de buurt van volwassen stinkzwammen kun je jonge stinkzwammen vinden. Duivelseieren noemen we die en die kun je eten.

Het Driecontinentenbos is aangelegd in 1967. In proefvlakken werden veelbelovende naaldboomsoorten uit Noord-Amerika, Azië en Europa geplant om ze te testen op hun geschiktheid voor de Nederlandse bosbouw. Voor zover mogelijk werden de boomsoorten uit dezelfde herkomstgebieden bij elkaar geplant. Vandaar de naam Driecontinentenbos.

Op de geografische kaart van De Man uit 1802 is te zien dat hier al bos was, toen de rest van Schovenhorst nog woeste grond was. Eeuwenlang is het Leuksche Bos in gebruik geweest als eikenhakhoutbos. Het is de enige plek op Schovenhorst waar adelaarsvarens groeien; een typische plant van oude bossen.

U bereikt het Arboretum. Wilt u het hek achter u dicht doen? Zo voorkomt u dat er zwijnen en reeën in de bomentuinen komen. Ga rechtdoor. In deze bomentuin groeien naald- en loofbomen door elkaar heen. In elk vak staan bomen uit een ander land. Zo wandelt u langs bomen die van nature voorkomen langs de Middellandse Zee, in Japan en Noord-Amerika.

De Werkstee is in 1949 neergezet als werkruimte voor studenten, die onderzoek deden op het landgoed. Nu is het een multifunctionele ruimte, die ook wordt verhuurd aan particulieren en bedrijven.

Volg het pad langs de oude muur en de heg met vele soorten struiken, totdat u weer bij het informatiebord bent. Hier eindigt de wandelroute.